

VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

LÊ THỊ VÂN ANH

**Tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc - Thực trạng,
đặc điểm và những vấn đề đặt ra**

Chuyên ngành: Tôn giáo học

Mã số: 62.22.90.01

LUẬN ÁN TIẾN SĨ TÔN GIÁO HỌC

Người hướng dẫn khoa học:

- 1. TS.Nguyễn Mạnh Cường**
- 2. TS.Nguyễn Văn Dũng**

Hà Nội, 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, tư liệu, tài liệu được sử dụng trong luận án là trung thực, khách quan và có nguồn gốc rõ ràng. Các kết luận khoa học của luận án chưa từng được công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

NGHIÊN CỨU SINH

Lê Thị Vân Anh

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT TRONG LUẬN ÁN

STT	Nội dung từ viết tắt	Viết tắt	Ghi chú
1	Bộ Giáo dục và Đào tạo	Bộ GD-ĐT	
2	Ban Tôn giáo	BTG	
3	Ban Dân tộc	BDT	
4	Ban Dân vận	BDV	
5	Phật giáo	PG	
6	Công giáo	CG	
7	Tin Lành	TL	
8	Giáo sư	GS	
9	Tiến sĩ	TS	
10	Khoa học xã hội	KHXH	
11	Nhà xuất bản	Nxb	
12	Văn hóa thể thao và du lịch	VHTT&DL	
13	Trung cấp Phật học	TCPH	
14	Giáo hội Phật giáo	GHPG	
15	Ủy ban nhân dân	UBND	
16	Mặt trận Tổ quốc	MTTQ	
17	Hội đồng nhân dân	HĐND	
18	Hòa thượng	HT	
19	Thượng tọa	TT	
20	Thành phố Hồ Chí Minh	Tp.HCM	
21	Văn hóa thể thao	VHTT	

MỤC LỤC

Trang

LỜI CAM ĐOAN	
DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT	
MỤC LỤC	
MỞ ĐẦU	1
NỘI DUNG	
Chương 1. TỔNG QUAN	6
1.1. Tổng quan tư liệu, tài liệu về tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc	6
1.2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	10
1.3. Khung phân tích lý thuyết	22
1.4. Các khái niệm chính sử dụng trong luận án	22
Chương 2. THỰC TRẠNG TÍN NGƯỠNG Ở VĨNH PHÚC HIỆN NAY	30
2.1. Vị trí địa lý, kinh tế - xã hội, văn hóa và tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc hiện nay	30
2.2. Tín ngưỡng thờ bách thần ở Vĩnh Phúc	35
2.3. Tín ngưỡng thờ Thánh Mẫu Tây Thiên ở Vĩnh Phúc	47
Tiểu kết chương 2	59
Chương 3. THỰC TRẠNG CÁC TÔN GIÁO VÀ HIỆN TƯỢNG TÔN GIÁO MỚI Ở VĨNH PHÚC HIỆN NAY	61
3.1. Thực trạng Phật giáo ở Vĩnh Phúc hiện nay	61
3.2. Thực trạng Công giáo ở Vĩnh phúc hiện nay	81
3.3. Thực trạng đạo Tin Lành ở Vĩnh Phúc hiện nay	92
3.4. Một số hiện tượng tôn giáo mới ở Vĩnh Phúc hiện nay	102
Tiểu kết chương 3	109
Chương 4. MỘT SỐ ĐẶC ĐIỂM CƠ BẢN, NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA ĐỐI VỚI TÍN NGƯỠNG, TÔN GIÁO VÀ CÔNG TÁC TÔN GIÁO Ở VĨNH PHÚC	111
4.1. Một số đặc điểm cơ bản của tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc hiện nay	111
4.2. Những vấn đề đặt ra đối với tín ngưỡng, tôn giáo và công tác tôn giáo ở Vĩnh Phúc hiện nay, một số khuyến nghị	126
Tiểu kết chương 4	139
KẾT LUẬN	141
TÀI LIỆU THAM KHẢO	147
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Trong những năm gần đây, nhờ có chính sách đổi mới của Đảng và Nhà nước, vấn đề tín ngưỡng, tôn giáo trong cả nước nói chung, ở từng địa phương nói riêng rất được quan tâm nghiên cứu nhằm đáp ứng nhu cầu hiểu biết về tín ngưỡng, tôn giáo và nhu cầu tín ngưỡng, tôn giáo của người dân cũng như công tác quản lý hoạt động tín ngưỡng, tôn giáo của các cấp chính quyền trong tình hình mới. Đối với Vĩnh phúc, đời sống vật chất của người dân trong những năm qua đã được nâng cao một cách đáng kể. Cùng với sự tăng nhanh về đời sống vật chất thì nhu cầu về đời sống tinh thần của người dân, trong đó có nhu cầu tín ngưỡng, tôn giáo cũng ngày càng phát triển mạnh mẽ.

Vĩnh Phúc là địa bàn có nhiều tín ngưỡng, tôn giáo cùng hoạt động và cùng với đó là các cơ sở thờ tự và lực lượng quần chúng tín đồ; trước hết, đó là các tín ngưỡng truyền thống. Cùng với tục thờ Bách Thần của người dân trong tỉnh còn có các đền thờ Thánh Mẫu Tây Thiên được đặt ở nhiều nơi trên vùng đất Tam Đảo. Hiện nay, ngoài đền Mẫu sinh, đền Mẫu hoá còn có các đền thờ phụng công lao của Thánh Mẫu. Các hoạt động thờ Mẫu thường gắn với nghi thức văn hoá dân gian đặc sắc trên địa bàn tỉnh.

Đối với Phật giáo, toàn tỉnh Vĩnh Phúc hiện nay có tới 433 ngôi chùa. Nhiều ngôi chùa cổ bị hoang phế nhờ sự giúp đỡ của Giáo hội Phật giáo Việt Nam và Ban Đại diện Tỉnh hội Phật giáo Vĩnh Phúc cũng như công đức của du khách thập phương nay đã được sửa sang hay khôi phục lại thành những ngôi chùa lớn như: chùa Hà Tiên, Thiền viện Trúc Lâm Tây Thiên, Thiền viện Trúc Lâm Tuệ Đức, v.v... Các cơ sở thờ tự này hằng năm thu hút được nhiều du khách về hành hương đất Phật.

Bên cạnh tín ngưỡng thờ Mẫu và Phật giáo, tại Vĩnh Phúc còn có Công giáo và đạo Tin Lành. Hiện tại Công giáo ở Vĩnh Phúc có 45 nhà thờ, nhà nguyện với 49 họ đạo thuộc 10 xứ đạo. Riêng đạo Tin Lành, trong tỉnh chỉ có một chi hội được công nhận hoạt động hợp pháp, còn một số điểm nhóm khác

đang hoạt động nhưng chưa được chính quyền công nhận. Đồng bào theo Kitô giáo (bao gồm cả Công giáo và đạo Tin Lành) trên địa bàn tỉnh Vĩnh Phúc hiện cũng đang có những đổi thay căn bản về cuộc sống. Nhiều nhà thờ Công giáo và Tin Lành được tu sửa khang trang hơn trước. Số tín đồ Kitô giáo ở Vĩnh Phúc cũng đang phát triển. Đa phần đồng bào Kitô giáo sống “tốt đời, đẹp đạo” theo tinh thần Thư chung 1980 của Hội đồng giám mục Việt Nam: “Sống Phúc âm giữa lòng dân tộc”.

Vĩnh Phúc là địa bàn giáp ranh giữa vùng đồng bằng với vùng trung du Bắc Bộ, là nơi giao thoa giữa các nền văn hóa và tín ngưỡng, tôn giáo và cũng là mảnh đất nảy nở nhiều hiện tượng tôn giáo mới. Vào những năm 80 - 90 của thế kỷ XX, nơi đây là điểm hoạt động của nhiều hiện tượng tôn giáo mới như: Long hoa Di lạc, Ngọc Phật Hồ Chí Minh, Hoàng Thiên Long, v.v... Hoạt động của các hiện tượng tôn giáo mới này đang diễn ra rất phức tạp và để lại những hậu quả xã hội khó lường.

Đặc biệt trong bối cảnh giao lưu và hội nhập quốc tế đang ngày càng mở rộng ra nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội, Vĩnh Phúc là nơi hằng năm đón nhiều khách du lịch trong nước và quốc tế, là điểm đến của nhiều nhà đầu tư trong và ngoài nước, là nơi tập trung đông người lao động trong các khu công nghiệp đến từ nhiều vùng khác nhau nên vấn đề tín ngưỡng, tôn giáo - một vấn đề rất nhạy cảm, có thể trở thành đối tượng để nhiều tổ chức, cá nhân lợi dụng vào các mục đích chính trị và kinh tế vụ lợi. Đây là một vấn đề cần đặc biệt quan tâm trong công tác quản lý các hoạt động tôn giáo, tín ngưỡng trên địa bàn tỉnh Vĩnh Phúc.

Vấn đề tôn giáo, tín ngưỡng ở Vĩnh Phúc đã được nhiều nhà nghiên cứu đề cập đến ở nhiều góc độ và từ nhiều hướng tiếp cận khác nhau với các quy mô và phạm vi nghiên cứu khác nhau. Nhưng cho đến nay chưa có một công trình nghiên cứu nào mang tính chất tổng hợp được triển khai dưới góc độ tôn giáo học về vấn đề này.

Để có được một bức tranh toàn cảnh về tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc với các đặc điểm cùng những vấn đề đặt ra nhằm: một mặt, đáp ứng nhu

câu tìm hiểu tín ngưỡng, tôn giáo và nhu cầu tín ngưỡng, tôn giáo của người dân địa phương; mặt khác, phục vụ cho sự phát triển kinh tế và văn hóa - xã hội của tỉnh, trong đó có công tác quản lý nhà nước đối với các hoạt động tín ngưỡng, tôn giáo và sự phát triển du lịch nói chung, du lịch tâm linh nói riêng, chúng tôi chọn vấn đề: “ *Tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc hiện nay: Thực trạng, đặc điểm và những vấn đề đặt ra*” làm đề tài luận án tiến sĩ chuyên ngành tôn giáo học.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

- Mục đích nghiên cứu của luận án là tìm hiểu thực trạng tín ngưỡng, tôn giáo ở tỉnh Vĩnh Phúc, từ đó nêu lên những đặc điểm và những vấn đề đặt ra đối với tín ngưỡng, tôn giáo và công tác quản lý nhà nước về tôn giáo ở tỉnh này trong giai đoạn hiện nay, nêu lên những khuyến nghị nhằm phát huy vai trò, hạn chế những tác động tiêu cực của tín ngưỡng, tôn giáo Vĩnh Phúc trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa của tỉnh nhà.

- Nhiệm vụ nghiên cứu của luận án : để đạt được mục đích trên luận án cần giải quyết những vấn đề sau:

Một là, làm rõ thực trạng của các tín ngưỡng đang hiện diện ở Vĩnh Phúc như tín ngưỡng thờ bách thần, tín ngưỡng thờ Thánh Mẫu Tây Thiên.

Hai là, làm rõ thực trạng của các tôn giáo đang hoạt động ở Vĩnh Phúc như Phật giáo, Công giáo và đạo Tin Lành và một số hiện tượng tín ngưỡng tôn giáo mới;

Ba là, từ việc tìm hiểu và phân tích thực trạng tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc nêu lên những đặc điểm của chúng; trên cơ sở đó nhận diện những vấn đề đặt ra và nêu lên những khuyến nghị đối với các tín ngưỡng, tôn giáo và công tác quản lý nhà nước về tín ngưỡng, tôn giáo ở tỉnh này.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

- Đối tượng nghiên cứu của luận án bao gồm: Các tín ngưỡng, tôn giáo đang hiện diện tại Vĩnh Phúc như: tín ngưỡng thờ Mẫu, tín ngưỡng thờ bách thần, Phật giáo, Công giáo, đạo Tin Lành và các hiện tượng tôn giáo mới; Mỗi

quan hệ giữa các tổ chức chính trị xã hội và chính quyền địa phương với các tổ chức tôn giáo trên địa bàn tỉnh Vĩnh Phúc.

- Phạm vi nghiên cứu của luận án :

Về lý thuyết, luận án nghiên cứu cơ sở lý luận về tín ngưỡng, tôn giáo trên giác độ khoa học liên ngành và chuyên ngành.

Về không gian, luận án nghiên cứu các tín ngưỡng, tôn giáo trên địa bàn toàn tỉnh Vĩnh Phúc và một số vùng phụ cận có liên quan, tập trung vào một số vùng trọng điểm như thành phố Vĩnh Yên, thị xã Phúc Yên, thị trấn Tam Đảo, các huyện Vĩnh Tường, Lập Thạch, v.v...;

Về thời gian, luận án đề cập tới lịch sử hình thành, quá trình phát triển, đặc biệt tập trung vào thực trạng của các tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc giai đoạn hiện tại.

4. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

Luận án dựa trên cơ sở lý luận và phương pháp luận của chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam về tín ngưỡng, tôn giáo. Trong quá trình thực hiện luận án, tác giả đã vận dụng các phương pháp nghiên cứu chuyên ngành và liên ngành như: tôn giáo học, xã hội học tôn giáo, triết học tôn giáo, sử học tôn giáo, dân tộc học tôn giáo, văn hóa học tôn giáo. Đồng thời, luận án cũng vận dụng các phương pháp logic, phân tích, tổng hợp, thống kê, so sánh, quan sát và điều tra khảo sát thực tế.

5. Đóng góp mới của luận án

Đây là công trình khoa học đầu tiên trình bày một cách tương đối có hệ thống về quá trình hình thành, phát triển và thực trạng của tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc. Trên cơ sở đó, luận án bước đầu nêu lên các đặc điểm, những vấn đề đặt ra và một số khuyến nghị đối với các cơ sở tín ngưỡng, các tổ chức tôn giáo và các cấp chính quyền trong công tác tôn giáo và quản lý nhà nước về tôn giáo ở Vĩnh Phúc.

Luận án có thể được sử dụng làm tài liệu tham khảo phục vụ cho công tác giảng dạy và nghiên cứu về tín ngưỡng, tôn giáo nói chung, về tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc nói riêng trong các trường đại học, cao đẳng, các trung tâm bồi dưỡng lý luận chính trị, các lớp tập huấn trong tỉnh và các vùng phụ cận.

Luận án có thể được sử dụng làm tài liệu tham khảo cho chức sắc, tín đồ các tôn giáo, cán bộ các cấp chính quyền cơ sở làm công tác tôn giáo nói chung và công tác quản lý nhà nước về tín ngưỡng, tôn giáo nói riêng trên địa bàn Vĩnh Phúc.

6. Kết cấu của luận án

Ngoài lời cam đoan, mục lục, danh mục tài liệu tham khảo, phụ lục, mở đầu, kết luận, danh mục các bài viết của tác giả có liên quan đến luận án, nội dung của luận án gồm 4 chương với 13 tiết và các tiêu kết chương. Cụ thể:

Chương 1: Tổng quan (gồm 4 tiết)

Chương 2: Thực trạng tín ngưỡng ở Vĩnh Phúc hiện nay (gồm 3 tiết)

Chương 3: Thực trạng các tôn giáo và hiện tượng tôn giáo mới ở Vĩnh Phúc hiện nay (gồm 4 tiết)

Chương 4: Một số đặc điểm cơ bản, những vấn đề đặt ra đối với tín ngưỡng, tôn giáo và công tác tôn giáo ở Vĩnh Phúc hiện nay (gồm 2 tiết)

Chương 1

TỔNG QUAN

1.1. Tổng quan tư liệu, tài liệu về tín ngưỡng, tôn giáo ở Vĩnh Phúc

1.1.1. Các tư liệu, tài liệu liên quan gián tiếp đến đề tài luận án

Các tư liệu, tài liệu liên quan gián tiếp đến luận án bao gồm các sách chuyên khảo, các bài tạp chí, các kỷ yếu hội thảo khoa học và các tài liệu khác có đề cập đến vấn đề tín ngưỡng, tôn giáo mà tác giả đã tham khảo trong quá trình thực hiện luận án.

Thứ nhất, các bộ sử lớn của nước ta được các sử gia của các triều đại phong kiến biên soạn, như: Các bộ sử triều Nguyễn bao gồm: Lê Quý Đôn (1962), Kiến văn tiểu lục, Nxb Sử học, Hà Nội; Đào Duy Anh (1964), Đất nước Việt Nam qua các đời, Nxb KHXH, Hà Nội; Quốc sử quán triều Nguyễn (1971), Đại Nam nhất thống chí, bản dịch, Nxb KHXH, Hà Nội; Quốc sử quán triều Nguyễn (1992), Đại Nam thực lục, tập 16, bản dịch, Nxb KHXH, Hà Nội; Phan Huy Chú (1992), Lịch triều hiến chương loại chí, bản dịch, Nxb KHXH, Hà Nội. Tác phẩm này của ông trước đó đã được nhà xuất bản Sử học dịch và xuất bản năm 1960; Quốc sử quán triều Nguyễn (1998), Khâm định Việt sử thông giám cương mục, bản dịch, Nxb Giáo dục, Hà Nội; Nội các triều Nguyễn (1993), Khâm định Đại Nam hội điển sự lệ, tập 7, bản dịch, Nxb Thuận Hoá, Huế; Lê Văn Hưu, Phan Phu Tiên, Ngô Sĩ Liên... soạn thảo (1993), Đại Việt sử ký toàn thư, bản dịch, 3 tập, Nxb KHXH, Hà Nội (năm 1998 cuốn sách này được Nxb. KHXH tái bản).

Thứ hai, các công trình nghiên cứu liên quan đến vấn đề văn hóa, khoa bảng, phong tục, tập quán, bao gồm: Trần Ngọc Thêm (1997), Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam, Nxb Tổng hợp Tp. HCM; Phi Hoanh (1970), Lược sử mỹ thuật Việt Nam, Nxb KHXH, Hà Nội; Hoàng Xuân Chinh (1979), Di chỉ khảo cổ học Phùng Nguyên, Nxb KHXH, Hà Nội; Vũ Tam Lang (1991), Kiến